

ISMERTETÉSEK.

1. E. Berkovits, *Miniatori ungheresi nel „Dictionnaire des miniaturistes“*; Corvina 4 (1941). 255—281.

2. — — *Felice Petanzio Ragusino capo della bottega di miniatori di Mattia Corvino*: Corvina 3 (1940). 53—84.

3. — — *La miniatura nella corte di Mattia Corvino. Ferrara ed il rinascimento ungherese*: Corvina 4 (1941). 513—546.

Meg kell emlékeznünk BERKOVITS tanulmányairól, mert elég jelentős megállapításokkal gyarapítják a magyar kódex-kutatást; e mellett az olasz-magyar kultúrkapcsolatok ápolására hivatott kitűnő folyóiratban, a *Corvinában* jelennek meg tanulmányai és így európai publicitásra tesznek szert.

1. B. legjelentősebb tanulmányának tartom épp az európai nyilvánosság szempontjából az első helyen említettet. B. ebben tüzetes kritika tárgyává teszi AESCHLIMANNnak: *Dictionnaire des miniaturistes du moyen âge et de la renaissance dans les différentes contrées de l'Europe* (Milano, 1940) című művét. Mivel a külföld felé középkori miniatura-festészetünket, könyvkultúránkat az ilyen mű ismerteti meg, fontos a vele való leszámolás. GÁBRIEL ASZTRIK után (MKSzle 1941, 94—96) alaposan végzi el ezt a számonkérő kiigazítást és pótlást a szerző. A másolókat és betűfestőket nem veszi figyelembe, csak a miniátorokat. A következőket tárgyalja: 1. a karthauzi szerzetes, KONRÁD, Menedékszirt perjele a XIV. sz.-ban, 1307—1310 között. 2. Nagy Lajos ideje alatt MEGGYESI MIKLÓST említi, kinek JAKUBOVICH EMIL egykor a képes krónika festését tulajdonította. 3. HENRICUS STEPHANI, csukárdi plébános 1377. 4. MARTINUS OPIFEX, Zsigmond miniatora, 5. MISKOLCZI LÁSZLÓ missale-író 1394-ben. 6. A XIV. sz. végéről TEMLINUS TAMÁS, 7. NAGYSZOMBATI MIHÁLY pozsonyi kanonok 1403-ban. 8. VÁCI JÁNOS 1423-ban, aki aranyműves céhnek használatára egy liturgikus könyvet szerkesztett és írt: a céh pátronusának B. Eligius és nem Egidiusnak officiumát, miséjét és néhány misét — nem pedig, mint B. mondja, a céh statutumait. 9. Ugyanebből az évből való LIBETBÁNYAI MAGYAR PÉTER két kódexe. 10. KASSAI PÉTER 1425. 11. GOBIL BÁLINT Selmecbányáról (1432) való miniátort megemlíti AESCHLIMANN; B. méltán utasítja vissza az állítást, mintha

külön szlovák miniaturfestészet lett volna. 12. Helyesen igazítja ki AESCHLIMANNT, hogy HALBGEBACHSEN HENRIK nagysinki rektor misc-könyve nem veszett el, hanem megvan a nagyszebeni Bruckenthal-múzeumban.

MÁTYÁS korából való: 13. BLANDIUS, 14. FRANCISCUS DE CASTELLO ITHALICO MEDIOLANO; itt kiigazítja AESCHLIMANNT, hogy a Kálmáncsehi-breviárium nem antikvárius kezén, hanem a Nemzeti Múzeumban van; nem ad azonban bibliografiát, holott éppen külföldön ismerik. JOÓ TIBOR (MKSzle 1939, 183—185). 15. FELICE PETANZIO RAGUSINO, 16. majd GIOVANNI ANTONIO CATTANEO, madoccai apát, kit háromszor említ meg AESCHLIMANN, B. hivatkozik tanulmányára, melyben bebizonyította, hogy a párizsi Cassianus-kódexnek FELICE RAGUSINO a művésze. 17. FRANCESCO DI LORENZO ROSSELLI, kinek budai működéséből nem maradt reánk kódex. 18. JÁNOS diák, 19. VÁCI PÁL domonkosokat helyesen említi AESCHLIMANN is. 20. HAN JÁNOS kanonok az 1480-as években liturgikus kódexeinek miniatúra. 21. FÁNCSY ANTAL 1489.

II. ULÁSZLÓ idejéből felsorolja a következőket: 22. ESZTERGAMI JÁNOS, 23. KÓHALMI MIHÁLY, 24. BLUTFOGEL BOLDIZSÁR besztercei domonkos, 25. LOSSAI PÉTER, 26. HOFFMANN JAKAB. 27. Az olasz származású BARTA és BERNARDO. 28. FILIPECZ JÁNOS váradi püspököt megemlíti, helyesen, mint miniatort is, mert mikor lemondott a püspöki méltóságról, csakugyan másolt és illuminált kódexeket is. 29. F. M. kezdbetűjű pálos, 1513-ban KINIZSINÉ imakönyvének írója.

II. LAJOS korából elsőnek említi 30. az ERDÖDY—BAKÓCZ-kódexek anoním-művészt, ki a zágrábi könyvtár ERDÖDY SIMON és TOPUSZKÓ GYÖRGY misc-könyvét, valamint az esztergomi könyvtár kétkötetes BAKÓCZ-graduáléját illuminálta. A bibliografiát nagyfontosságú művel kell kiegészíteni: KNIEWALD K.: *Misal čazmanskog prepošta Jurja Topusko i zagrebački biskupa Šimuna Erdödy*. (Zagreb, 1940). KNIEWALD JULIUS CLOVIUST jelöli meg művészként. 31. DESIDERIUS Olaszországból jött címerlevélfestő. 32. FORGÁCH PÁL pannonhalmi bencés (1516) evangelistarium írója és festője. 33. BESSENYEI MIHÁLY ferences kódex-író és festő. 34. GARAY PÁL domonkos 1532-ben a *Kriza-kódex* festője, AESCHLIMANN is említi. 35. OLÁH MIKLÓS I. K. kezdbetűs illuminátora a *Bakócz-graduale* félbenmaradt miniatúrjeit folytatta. 36. Csak név szerint ismerjük PESTI JÁNOST (Hans priefmalcr von Pescht, † 1525); JÁNOS és JAKAB miniatúrokat. B. szerint JULIUS CLOVIUS, kit AESCHLIMANN is ismer, magyarországi munkája nem maradt fenn; KNIEWALD idevágó megállapításai még vizsgálatra szorulnak.

2. A második helyen álló tanulmányában B. elfogadja a FLORIO BANFI által 1938-ban bizonyított tételt, hogy FELICE RAGUSINO és

FELICE PETANZIO egy és ugyanazon személy. Ismerteti életét ennek a raguzai miniator-művésznek, ki a könyvnyomtatás föltalálásának idején Mátyás udvarában a renaissance könyvdíszítésnek egyik főirányítója volt. 1470—1490 között a könyvtár praefectusa volt; Mátyás halála után diplomáciai kiküldetésekből járt Rodus-szigetén, Franciaországban, Velencében, Spanyolországban, Raguzában, Konstantinápolyban. 1502-ben II. Ulászlónak emlékiratot adott át: „*Dissertatio de itineribus aggrediendi Turcam*“: ez csak húsz évvel halála után jelenhetett meg. Sajnos, nem tudta diplomata minőségében sem pipogya urát, sem Európát meggyőzni arról, hogy a törököt saját földjén kell megtámadni, defenzíva helyett. Nem eléggé méltányolt művészi munkássága emlékeiül B. kimutatja: 1. a *Genealogia Turcarum Imperatorum* (Nemz. Múzeum; c. l. m. ae. 378) kódexét. 2. A nürnbergi „*Historia Turcica*“. 3. FILIPECZ (PRUISZ) JÁNOS nagyváradi püspök pontifikáléja Esztergomban; erre vonatkozó megállapításait magamévá tettem (*Esztergomi könyvtárak liturgikus kéziratai*. Pannonhalmi főapátságai főiskola Évkönyve 1941.). 4. A *Trapezuntius-kódex* (c. l. m. ae. 428). 5. A bécsi *Ptolemaeus-kódex*. 6. Legfontosabb, hogy a párizsi *Cassianus-(Corvin)-kódex* művésze gyanánt is FELICE-t, nem pedig a madocsai apátot ismerjük meg.

3. Harmadik tanulmányában B. az olasz közönség részére ismerteti Mátyás király humanista udvarának könyvművészetét, kellően kiemelve VITÉZ JÁNOS és JANUS PANNONIUS szerepét. Az udvari miniatörök közül legtűzetesebben (539—542) FRANCISCUS DE CASTELLO ITHALICO MEDIOLANOT ismerteti, ki formákban és kifejezésmódban ferrarai mintákat követ, egyéni színezésű technikával.

Mindhárom tanulmányban egy technikai dolog hiányát kifogásolom: nagyon ritkán teszi ki, mint annyian mások, a kódexek könyvtárjelzetét Helyesen, még a régi jelzetet is (zárójelben) ki kellene írni; gondolni kell a kezdők nehézségeire és arra, hogy évek múlva mindig nehezebben olvasható a pontatlan jelzésektől hemzseggő tanulmány.

RADÓ POLIKÁRP.

B. dr. Szollás Ella, dr. Droszt Olga, dr. Mokcsay Júlia: *Magyar Könyvészet 1937*. A magyarországi nyomdák és egyéb sokszorosítóvállalatok 1937. évi kötelespéldányszolgáltatása és nyomtatványok (könyvek, hírlapok, folyóiratok) címjegyzéke. Kiadja az Országos Széchényi Könyvtár. Budapest, 1940. 609 l.

Hatalmas kötet fekszik előttem azzal a rendeltetéssel, hogy beszámolót írjak róla szakembereknek. Megvallom, a feladatot nehéznek találtam, mert nem könnyű egy ilyen rendkívül fontos bibliográfiai munka szellemi technikájáról igazságos ítéletet mondani és egyúttal tájékoztatást adni a nemzet egy egészévi irodalmi termelésének

irányairól és színvonaláról. Amikor a kitűzött feladat megoldása érdekében áttanulmányoztam a kötetet, a magyar szellemi termelésnek egy oly hatalmas áradatával találtam szemben magamat, amely világossá tette előttem, hogy annak teljes és kimerítő analízise rendkívüli munkát igényelne és eredménye messze túlhaladná egy könyvismertetés kereteit. A cél csábító ugyan, mert misem volna érdekesebb, mint egy nemzet irodalmi termeléséből annak szellemi élettanához megállapításokat tenni és azokat leszögezni, amihez már maga a címeknek a gyűjteménye is elegendő indítékot ad. Minthogy az elmélyedéshez idő, az eredmények közléséhez elegendő hely nincs, feladatomat kénytelen voltam leszállítani és csupán néhány megjegyzésre, gondolatra szorítkozni, melyek a magyar nemzeti bibliográfia további tökéletesítéséhez egy-két mozaikkal esetleg hozzá fognak járulni. A nemzeti bibliográfia minél tökéletesebb, minél használhatóbb formára való emelése ugyanis nemcsak azért elérendő cél, hogy ezzel bizonyítsuk a nemzet szellemi színvonalának fokát és egyes évek termelésének összehasonlításával ennek a foknak állandó, vagy változó hatások alatt beálló fel- vagy lefelé irányuló ingadozását, hanem azért is, mert a helyesen szerkesztett bibliográfia segítségével erőteljesen támogatjuk az író, a kutató, a tudóst termelőmunkájában. Oly tény ez, mely további bizonyítást nem igényel.

Mindenki tehát, akinek akár egyéni érdeke, akár magasabb nemzeti szempontból szívügye a nemzeti bibliográfia, csak a legnagyobb megelégedéssel veheti a kezébe a *Magyar Könyvészet* második kötetét, mint bizonyítékát annak a törekvésnek, hogy hazánk szellemi életének évről-évre megújuló seregszemléjét arra leginkább hivatott szakemberei állítsák össze.

Mindamellett nem mellőzhető néhány megjegyzés a mű szerkesztési technikájáról. Ilyeneket az első kötet bírálója, TRÓCSÁNYI GYÖRGY is felsorolt már a *Magyar Könyvszemle* 1940. évi 3. füzetében közölt bírálatában. Kétségtelen szépséghibául kell újból leszögeznünk, hogy a mű lényege, a könyvjegyzék ezúttal sem került az első helyre. Logikus, hogy a könyvjegyzéket a hírlap- és folyóiratjegyzéknek, ezt pedig a nyomdák jegyzékének kell követnie. Egyébként megállapíthatjuk, hogy ez a két kiegészítő rész ezúttal is igen használható és értékes felvilágosításokat, statisztikai tájékoztatásokat nyújt a maga tárgyáról. Szükségesnek tartom e helyütt kiemelni és hangsúlyozni mindkét cikknek azt a panaszát, amely a kötelempéldányok hiányos beszolgáltatására és a késedelmes adatszolgáltatásra vonatkozik. Oly anomália ez, amelynek minden rendelkezésre álló eszközzel való megszüntetése teszi csak lehetővé a bibliográfiai munkálatok precíz keresztülvitelét, ami a nemzeti kultúrának valóban nagy érdeke.

Mindaddig, míg ez a helyzet fennáll, nem is várható, hogy a nemzeti bibliográfia idejében, a lehető legkisebb késedelemmel készülhessen el. Rendkívül fontos ugyanis, hogy a nemzeti bibliográfia az év lezárása után mihamarabb az érdeklődők rendelkezésére álljon. Ki kell zárunk azt a lehetőséget, hogy 3—4 éves késedelem állhasson be. Korunknak egyik jellemző tulajdonsága ugyanis az élet minden területén mutatkozó tempógyorsulás, ami a szellemi termékek nagyrésznének gyors elévülését is magával hozza. Így a késedelmes közlés a kutató számára a bibliográfiai adatok értékcsökkenését, esetleg teljes elértéktelenedését vonja maga után. Aránylag rövid idő alatt változó irányú problémáink, vagy hirtelen felmerülő új problémák gyors kapcsolást kívánnak nemcsak a publicisztika, hanem a nagyobb elmélyedést, komoly forrástanulmányokat igénylő kvalitásmunka terén is, mert hiszen tudvalévő, hogy ma a kultúr államokban mindezek elvégzésére központilag irányított munkaszervezetek, munkaközösségek és intézmények működnek a szellemi termelés gyorsítása érdekében. Elsőrendű érdek tehát, hogy az íróknak, tudósoknak, anyaggyűjtőknek olyan könyvészeti segédeszközök álljanak rendelkezésére, amelyek megbízhatóan, kimerítően és a leggyorsabban tájékoztatják a feldolgozandó tárgy irodalmáról. Ez a kíváncsi elsősorban illeti a nemzeti bibliográfiát, amely alapját kell, hogy képezze minden további könyvészeti munkának, így a szakbibliográfiák összeállításának is.

Az említett két kiegészítő részen kívül nagy fontossága volna szerintem a bibliográfia összeállításával egyidejűen elkészíthető könyvtermelési statisztikának is, amely a hivatalosan, tehát legteljesebben összeállított könyvészet adatai alapján készülve módot ad arra, hogy változatos és részletes statisztikai kombinációk segítségével tájékoztasson a könyvtermelés mennyiségi viszonyainak alakulásáról. Ha pedig így lehetővé válna a korábbi évek adataival való összehasonlítás, a változó számok útmutatása alapján képet kaphatunk az érdeklődés irányainak, a nemzet problémáinak változásairól.

Ami magát a mű lényeges részét, a könyvjegyzéket illeti, kétségkívül igen nagy nyeresége ez művelődésünknek, különösen, ha a folyamatban lévő munkálatok révén kitöltődik az 1910 óta fennállott üres és helyreáll a folytonosság. De nemcsak hogy nem szabad megállnunk a megkezdett úton, PETRIK és más bibliográfusok nagy művét nemcsak folytatnunk, de tökéletesítenünk is kell. Ideálisnak azt tartanám, ha az egyszerű betűrendes rendszert odáig fejlesztenők és szerveznők át, hogy a nemzeti bibliográfiában a kutató az őt érdeklő anyagot a legkevesebb idővesztéssel találhassa fel. Erre legalkalmasabb, ha nem is a legkönnyebb, szerintem az ú. n. keresztbibliográfia mód-

szereinek alkalmazása, amelynek legművészibb és legszellemesebb keresztülvitelét a párizsi HACHETTE-cég kiadásában megjelenő bibliográfiai évkönyvben találtam meg. Ez a „Biblio“ címen megjelenő kiadvány a Franciaországban és külföldön bárhol megjelenő francia nyelvű művek katalógusa, lényegében a francia nemzeti bibliográfia. Az általa választott szótár-katalógus forma, amelyet szigorúan tudományos rendszerrel, gondossággal és részletességgel alkalmaztak, valóban az egyedül alkalmas arra, hogy a bibliográfiát a dokumentáció színvonalára emelje és így valósággal tudományos munkává avassa. Anélkül, hogy ennek a kitűnő szakemberek által szerkesztett és a közönségnek a lehető legrövidebb idő alatt rendelkezésre bocsátott műnek a részletezésébe belemennék, csak röviden jelzem, hogy minden egyes mű a következő csoportokban fordul elő: 1. a szerző, valamint a címben szereplő minden egyes név (szerzőtársak, magyarázó, fordító stb.), 2. a cím első értelmes szava és 3. sokféle kombinációban összeállított vezér- vagy rendszavak és fogalmak alatt. Egyesíti a betűrendes szerzői és címkatalógust a szakkatalógussal, amelyhez még a földrajzi katalógus is járul. Mindezt természetesen az utalások nyújtotta könnyítések és a nyomdatechnika lehetőségeinek legbrilliansabb kihasználásával. A betűrendes és a szakkatalógusnak ez a mesteri egyesítése, amely a bibliográfiát az irodalmi alkotások címeit konzerváló művön felül a kutató számára tudományos művé, sőt a szakértőnek valóban érdekes olvasmányává teszi, természetesen nem lehet egyetlen ember munkája, hanem csak szakértők kollektív összeműködésének eredménye.

Az a körülmény, hogy a műben nélkülöznünk kell mind a részletes könyvstatisztikát, mind a tárgyak szerinti csoportosítást, de még a tárgymutatót is, nagyon megnehezíti azt a feladatot, hogy valamilyen képet adjunk az év szellemi termelésének legalább a főirányairól, hogy rávilágítsunk a nemzetet irodalmilag is foglalkoztató problémákra, de egyúttal jelzi azt a nehézséget is, amelyet az egyéni érdeklődőre, kutatóra nézve jelent, aki individuális tárgyára nézve kívánna könyvészeti felvilágosítást nyerni. Ha ezen a tervbevett öt éves ciklusos szakkibliográfia kívánna segíteni, úgy ezzel szemben is fennál a nagy időbeli távolság által előidézett nehézség. Véleményem szerint — ismétlem — csak a kombinált bibliográfia a helyes, amely rövid ciklusok lezárása után jut kézbe és éppúgy használható a szakember, mint a könyvkereskedők számára.

Ennek a nehézségnek ellenére kísérletet teszek arra, hogy röviden jelezzem azokat a tárgyakat, szakokat, amelyek valamilyen tárgyi vagy formai oknál fogva magukra vonják a figyelmet. Itt azonnal rátérhetünk arra a jelenségre, hogy különösen a természet- és főként

az orvostudományi irodalom nagyszámú különlenyomattal van képviselve. Felmerül itt az a kérdés, hogy vajjon helyes-e ezeket ugyanúgy kezelni, mint a nagyobb terjedelmű, egy-, sőt többkötetes munkákat. Anélkül, hogy az érték és terjedelem problémájára kitérnék, a bibliográfia technikája szempontjából helyesebbnek tartanám, ha ezeket tipográfiailag is elkülönítenők, ha már bent kell maradniok. Ezek lényegükben ugyanis inkább a folyóiratirodalom keretébe tartoznak nagyrészen és egy — ugyancsak kívánatos — rendszeres folyóirat bibliográfia kiadása esetén teljesen kikapcsolhatók is volnának, mert ennek keretében a különlenyomat-jelleg is jelezhető volna.

Egyébként tárgyi szempontból, míg a természettudományok általán kevéssé vannak kitéve a kor változó irányú érdeklődésének, addig az orvostudomány — mint e kötetből is megállapítható — különösen szociális, tehát közegészségügyi vonatkozásaiban erősen tért hódít. Egyke, anya- és csecsemővédelem, védőnők, gümőkór és nemibetegségek elleni küzdelem, iskolaegészségügy, néptáplálkozás, egészségügyi közigazgatás, tehát mindaz, ami a nemzettest egészségügyi javítását és védelmét célozza, erősen van képviselve. Ezen a ponton széles érintkezési felülete van az ugyancsak jelentős számban képviselt szociálpolitikával, a népesedéspolitikával, a munkáskérdés részleteivel, társadalombiztosítással stb. A politikai, gazdasági és kulturális problémákkal foglalkozó irodalom terén két vezető szempont emelkedik ki: az egyik a világszerte és így hazánkban is jelentkező válság megállapítása, a másik a javítás, a reform problémája. De széles vonalon jelentkeznek a világnézeti alapokra helyezkedett politikai pártok programjaikkal, már forradalmi átalakulást hirdető propagandairataikkal. Ezek kapcsán több művel látjuk képviselve a faji nacionalizmus és a zsidókérdés problémáját. Többen foglalkoznak a nemzeti hivatástudat elemzésével és hirdetésével. Az átszervezés, az organizáció minél tökéletesebb és hathatós keresztülvétel — nemcsak társadalmi és politikai vonatkozásban — hirdeti számos munka. Az autarkia, az államok egymástól való elzárkózásának mind erősebb előtérbelépésével szükségessé vált az egész gazdasági politika, a termelés átalakítása, a mezőgazdaság és az ipar mind racionálisabb kihasználása, a nemzeti tőkeképződés hathatós előmozdítása. Az ide tartozó szervezeti és ezzel szorosan kapcsolódó tudományos problémákról számos munka tudósít. Ezen a téren erős érintkezési felületek vannak a természettudomány egyes ágaival és a műszaki tudományokkal. Földreform, telepítés és parasztkérdés, mint a nemzettörzs erősítésére irányuló törekvés sok író foglalkoztat, közöttük a nevezetesekké vált agrárszociográfusokat. Jelentős alkotásokkal van képviselve a magyar politikai élet két sarkalatos problémája, az akkor

még a megvalósulás felé meg nem indult revízió és a kisebbségi kérdés, amelyeknek politikai és jogi vonatkozásait több tudományos intézet vizsgálja, eredményeit kiadványaikban közlik. A jogtudomány hírneves művelői számos munkában ismertetik a jogtudomány minden ágát, de középponti probléma ez évben a magyar közjogban beállott változás, a kormányzói jogkör újabb szabályozása, a mentelmi-jog, a választójog; többen foglalkoznak az idegen jogrendszerek ismertetésével. A történelmi tudományoknak csaknem valamennyi ága intenzív művelés alatt áll; feltűnő, de érthető az érdeklődésnek a társadalom- és gazdaságtörténet felé fordulása. Az új és legújabb kor történetével foglalkozó művek, több kisebb magyar történelem idegennyelvű fordítása, történelmünk külpolitikai vonatkozásainak tárgyalásai, több forráskiadás és főként számos helytörténeti munka jellemzi a történelmi irodalmat. Utóbbival párhuzamosan a földrajz, tudományában sok helyrajzi munka, városok és falvak földrajzi leírása, település-földrajz, helynévkutató munka jelent meg, mint eredménye annak a felismerésnek, mennyire fontos az új eredmények létrehozatala szempontjából a részletkutatás. A népben rejlő értékek felkutatásának vágya fellendítette a néprajz tudományát is, amely különösen a zenei folklóre terén hozott figyelemreméltó alkotásokat. A vallásos irodalom jelentékeny eredményei a világnézeti harc kapcsán jelentőssé vált vallásvédő és erkölcsnemesítő iratok. Külön kiemelést érdemelnek az egyetemi intézetek és szemináriumok fiatal és az egyetemek barátai egyesületeinek idősebb tudósai tollából származó kiváló értékű munkák, az elméleti és gyakorlati tudományok minden teréről. Nemzetvédelmi és kultúrpolitikai szempontból öröndetes jelenségként regisztráljuk azt a jelenséget, hogy számos, hazánkat ismertető munka jelent meg idegen nyelven, közöttük jelentékeny azoknak a száma, amelyek a magyar művelődés idegen kapcsolatait tárgyalják. Amidőn megállapíthatjuk, hogy mindezekon kívül alig van olyan tudományos ismeretág, művészet stb., amely nem talált volna magyar művelőre, utolsóul, de nem mint legkevésbé fontosról teszünk említést a szépirodalomról. A szépirodalom ezúttal is a legmagasabb százalékszámot éri el az irodalmi alkotások sorában. Hatása, mint ismeretes, a legnagyobb a tömegekre. Ennek részletes vizsgálata kívül esik e cikk keretein, de nem mellőzhető annak a jelenségnek a leszögezése, hogy ezúttal is nagymértékben vonult fel a ponyva, a filléres irodalom. Pusztító, lélekmérgező hatásának ellen-súlyozása egyik főgondját kell, hogy alkossa irodalmi kultúrpolitikánknak. A bibliográfia természetesen nem térhet ki regisztrálása elől, sőt számon kell tartania burjánzását, az analitikusnak azonban

figyelemmel kell lennie az ellene harcbavitt „nemes“ ponyvára, amelynek több példájával találkozhatunk a nemzeti könyvészetben.

Íme, csak egy rövid és hézagos szemle is megmutatja, hogy nemzeti könyvészetünk néma sorai mögött változó, gondokkal és küzdelmekkel teljes korunknak minő dokumentumait őrizzük meg eljövendő századok számára. Ez a fontos feladat a nemzet szellemi életének le-rögzítőjét, a bibliográfust kell, hogy kötelezze és lelkesítse a minél tökéletesebb munkára. Az előttünk fekvő munka jó munka, a benne fekvő hatalmas teljesítményt csak köszönettel és hálával fogadjuk, de az a felfogásom, a nemzeti bibliográfia, egy nemzet szellemi alkotásainak beszámolója terén a legjobbat is csak elég jónak ítéelhetjük. Meggyőződésöm azonban, hogy bízva ma már nagyszámú, kitűnően képzett bibliográfusunk és a segítségükre, rendelkezésükre álló szakemberek szaklelkesezésében, remélhetjük, hogy hivatott vezetők mellett hamarosan el fogjuk érni az ezen a téren is be- és kifelé kívánatos optimális teljesítményt.

NIKLAY PÉTER.

Deutsches Wissenschaftliches Institut Budapest. *Katalog der wissenschaftlichen Bibliothek.* I. Stand vom 1. August 1941. Budapest, (1941, Egyetemi ny.) 119 (3) l. 8°.

A budapesti Német Tudományos Intézet féléves fennállása óta összeállította tudományos kézikönyvtárát, amelynek jegyzékét nemrégiben tette közzé. A könyvtár célja a szellemtudományok területén a magyar és német tudományos kutatás kapcsolatainak előmozdítása. Anyagának kiválogatásában is ez a szempont érvényesült. A jegyzék szakok szerint, huszonnégy csoportban s az egyes szakokon belül betűrendben sorolja fel a könyvtár állományát: általános művek (lexikonok, életrajzgyűjtemények, könyvészet), hittudomány (keresztény hitfelekezetek), bölcsélet, lélektan és neveléstudomány, általános politika és társadalomtudomány, fajismeret és örökléstan, néprajz, őstörténet és germán őskor, általános népismeret, világtörténet és történelmi folyóiratok, ókori történet, német történelem a világháborúig, a világháború és a jelenkor története, nemzeti szocializmus, földrajz, nyelvészet, irodalomtudomány, gyűjteményes kiadványok (egyes német írók kritikai kiadásai), szépirodalom (e részt itt nem közlik, ld. a kölcsönkönyvtár külön jegyzékében), művészet, közgazdaság, természettudományok és orvostudomány (csak általános vagy történelmi fel-dolgozások), jogtudomány, magyarság és Délkelet-Európa.

Egy futó pillantás a szakcsoportokra mindenkit meggyőzhet arról, hogy a könyvtár tágabb értelemben véve a szellemi tudományok kutatóit kívánja szolgálni, s anyagából szándékosan mellőzi a ter-

mészettudományokat, illetőleg ezek közül csak olyan műveket vesz fel, amelyek az előbbi kutatókör munkáját is támogathatják.

Az ügyesen egybeválogatott anyag mindazt magában foglalja, ami egy ilyen jellegű, korszerű kézikönyvtárban nélkülözhetetlen. Különösen az utolsó száz esztendő német tudományos irodalmának klasszikus alkotásaiból hordott össze az Intézet jelentős együttest. A szakcsoportosítás s azon belül pedig a felsorolt legújabb munkák a jelenkori német tudományos kutatás irányvonalára is élénken rávilágítanak. Hirtelenjében talán csak a legutolsó csoport látszik kissé hevenyészve, találmokra összeállítottnak. Egyes kérdések teljes anyagának vagy éppen egy-egy részletkérdésre vonatkozó művek összegyűjtésére nem törekedtek. Ez a könyvtárnak nem is lehetett célja, de az Intézet nem zárkózik el — amennyiben módja van rá —, hogy a kutatók speciális kéréseit teljesítse. Valószínű, hogy az Intézethez leggyakrabban olyan könyvekért fordulnak majd, amelyek más hazai könyvtárban vagy nincsenek meg vagy legalább is nehezen hozzáférhetők. Erre az Intézetnek — ha talán eddig nem vette volna kellőképpen figyelembe — feltétlenül számítani kell. A könyvtár jövő fejlődését is ez fogja megszabni. Lesznek szakok vagy azokon belül egyes ágak, amelyek túlnőnek majd a „kézikönyvtár“ keretein. A Német Tudományos Intézet könyvtára azonban akkor teljesíti igazán hivatását, ha a Magyarországon nehezen megszerezhető munkákkal siet a magyar kutatók segítségére.

Örömmel üdvözljük, hogy erre most kivételesen kedvező alkalm nyílik s a magyar tudományos kutatásnak bővebb lehetősége kínálkozik a német eredmények figyelemmel kísérésére és ezáltal sok tekintetben a német kutatásokat is támogatja, kiegészítheti, vitás kérdésekben a megoldás útját egyengetheti. Az együttműködés mindkét fél számára csak haszonnal járhat.

VARJAS BÉLA.

Jelentés a Hallei Egyetemi Magyar és Délkelet európai Egyházi Kutatóállomás működésének első szakaszáról. 1938. május 15—1940. március 31. Beterjeszti dr. Bucsay Mihály, a Kutatóállomás volt vezetője. Szlováknyelvű kivonattal. Budapest, 1941. 22 lap. (A Középdunai Protestantizmus Könyvtára. A) sorozat, 2. kötet)¹

Az 1938 májusában létrehívott Hallei Egyetemi Magyar és Délkelet európai Egyházi Kutatóállomás (*Forschungsstelle für Kirchen-*

¹ A Jelentés német nyelven az *Ungarische Jahrbücher* 1940. évi 3. füzetében 338—348. lapokon jelent meg ezzel a címmel: *Die Forschungsstelle für Kirchenkunde Südosteuropas, besonders Ungarns, an der Theologischen Fakultät der Universität Halle-Wittenberg.*

kunde Südosteuropas, besonders Ungarns, an der Theologischen Fakultät der Martin Luther Universität Halle—Wittenberg) hivatalosan megállapított feladatai közé 1. a németországi és magyarországi teológiai tudományos munkálkodás közti közvetítés, 2. a délkelet európai, elsősorban magyarországi evangéliumi egyházak multjának és jelenének tudományos kutatása, 3. az egyetemi *Teológiai Szeminárium* megbízásából és annak keretén belül a délkelet európai egyházakkal kapcsolatos előadások tartása, 4. a Halléban tanuló magyar teológusok gondozása tartoznak. E feladat betöltését célzó működés első szakaszáról számol be a Kutatóállomás első vezetőjének, dr. BUCSAY MIHÁLYNAK *Jelentése*.

A *Jelentés* természetesen a működésről való jelentéstétel előtt a Kutatóállomás felállításának előzményeit sorolja fel, egy ilyen intézmény szükségességének indokait adja elő és a Kutatóállomás megszervezéséről számol be. Ezután következik a Kutatóállomás működésének első szakaszáról való tulajdonképeni jelentéstétel. Sorra kerülnek a Kutatóállomás keretében tartott egyetemi előadások, gyakorlatok, a kutatómunka, adatszolgáltatás, a magyar lelkész-növendékek gondozása és a hallei magyar „Baráti Kör” munkája.

A *Magyar Könyvszemlélet* a *Jelentés* VI. pontja, *A további kutatómunka eszközeinek megteremtése*, érdeklí közélebről. Itt ugyanis a nevezetes KASSAI-féle *Hallei Magyar Könyvtár*ról és a Kutatóállomás kiadványsorozatáról számol be a jelentésttevő. Az előzmények előadása során megtudjuk, hogy már a XVI. és XVII. században volt a wittenbergi magyar diákoknak könyvgyűjteményük. A mai *Hallei Magyar Könyvtár* alapját azonban a magyar exuláns professzor, KASSAI MICHAELIS GYÖRGY vetette meg saját könyvtárának az egyetem magyar hallgatói részére való ajándékozásával. Az akkori (a XVIII. század első harmada) kétezres állomány háromezzerre növekedett 1890-re, midőn a könyvek gondozását a *hallei egyetemi könyvtár* vette át. Ma a könyvek az egyetemi könyvtár egyik tisztviselőjének felügyelete alatt állanak, aki ezért a „Hallei Magyar Könyvtár első kusztosza” címet viseli. A *Hallei Magyar Egylet* tagjai közül kerül ki a *második kusztosz*, ennek azonban a könyvek kezelését illetőleg érdemleges befolyása nincsen.

A könyvállomány felújítása az 1860—61-ben TORKOS és RAPHA-NIDES diákkusztoszok által készített katalógus alapján történt. A TORKOS-féle rendszerezés a könyveket és kéziratokat nyolc tárgyi főcsoportba és ezeken belül alcsoportokba osztotta. A főcsoportok: I. *Teológia* (A) Szentírásmagyarázat, B) Történeti teológia, C) Rendszeres teológia, D) Gyakorlati teológia), II. *Történettudomány*, III. *Nyelvtudomány és szépirodalom* (A) Nyelvtudomány, B) Szépiroda-

lom), IV. Bölcelet és jogtudomány (A) Bölcelet, B) Jogtudomány), V. Természettudomány, VI. Vegyes művek (Kolligátumok), VII. Kéziratok, VIII. Hazai nyelven írt munkák (A) Magyar nyelvűek, B) Szlávnyelvűek). A folióalakú katalógus eredetileg is házi használatra és meglehetősen szakképzettség nélkül készült, úgyhogy végtére is inkább csak leltárnak tekinthető; sőt ebből a szempontból sem kifogástalanul pontos.

A *Hallei Magyar Könyvtár* anyagának katalogizálási munkáját 1900-ban dr. REINHOLD HENRIK első kusztosz kezdte meg és végzett e tekintetben kiváló munkát. A VI. főcsoport anyagának egy részét leszámítva felvette cédulákra az egész állományt két példányban. Egyik abc-rendben állítottatott össze — ezt 1914-ben beolvastották az egyetemi könyvtár betűrendes összkatalógusába —, a másik, helyrajzi számszerinti összeállítás, a könyvállomány mai helyrajzi katalógusa. Az anyagnak különálló betűrendes katalógusa nincs, szakkatalógus pedig még egyáltalában nem készült, használhatósága tehát ezidő szerint meglehetősen korlátozott. BUCSAY működése folyamán több irányban elindította a katalóguskészítési munkát és az anyag feldolgozását. Többek közt készített egy olyan kézi cédulakatalógust, amely tartalmazza a *Hallei Magyar Könyvtár* mindazon darabjainak leírását, amelyek a Kutatóállomás munkájához szükségesek lehetnek. Hasonló szempontból felvették ide a berlini *Magyar Intézet* és a hallei egyetemi könyvtár egyes egyházi vonatkozású nyomtatványai is. BUCSAY-nak a *Hallei Magyar Könyvtár* anyagával kapcsolatban végzett legjelentősebb munkája a régi magyarok számbavétele. Eredményeit külön kötetben publikálta.²

A *Hallei Magyar Könyvtár* könyvállománya a Kutatóállomás felállításáig nem igen gyarapodott, sőt 1921-ben bizonyos mértékben csökkent is. Ekkor ugyanis GRAGGER RÓBERTnek 865 könyvtári, 105 kéziratári és 100 folyóirattári számnak 99 évre a berlini *Magyar Intézet* számára való kikölcsönzését sikerült elérnie. E könyvek tulajdonjogilag természetesen ezután is a *Hallei Magyar Könyvtár*hoz tartoznak.

A Kutatóállomás felállítása után szükségessé vált, hogy az új intézménynek feladatai teljesítéséhez *szakkönyvtár* álljon rendelkezésére. Legcélszerűbbnek az látszott, ha ennek alapjául a *Hallei Magyar Könyvtár*at tekintik. Ezért BUCSAY — bár a *Hallei Magyar Könyvtár* kezelésében mint a Kutatóállomás vezetője, hivatalos szerepet nem

² Régi magyar könyvek a *Hallei Magyar Könyvtárban*. Jegyzéküket összeállította és bevezette dr. BUCSAY MIHÁLY. Budapest, 1941. (A Középdunai Protestantizmus Könyvtára, A. sorozat, 1. kötet.) Ism. a *MKSzle* 1941. évi III. füzetében.

vitt — igen jelentős eredményt mutató könyvbeszerzés-munkájával a *Hallei Magyar Könyvtár* állományát gyarapította. A gyarapodás részben ajándékozás, részben vétel útján történt.

Az ajándékozók között elsősorban a magyarországi két protestáns egyház és a két magyar egyetemi protestáns hittudományi kar, azonkívül néhai CSIKESZ SÁNDOR debreceni egyetemi tanár, a *Hallei Magyar Egylet* és a *Gusztáv Adolf Egylet* lipcsei központja találhatók. Jelentős ajándékot juttatott a berlini *Magyar Intézet* és folyóiratokat az OKBK. Az ajándékozás útján történt gyarapodás mértéke: kb. 550 kötet és 7 kurrens folyóirat.

Vásárlás útján 284 mű került a *Hallei Magyar Könyvtárba* 1116 pengő értékben. A vásárlást a debreceni egyetem hittudományi kara útján a vallás- és közoktatásügyi minisztérium által adományozott 400 pengő összegű azonnali és 1600 pengő összegű egyszersmindenkori beruházási segély tette lehetővé. A vásárolt könyvek egyrészt szótárak és lexikonok, másrészt peddig „tervszerűen oszlanak meg a Kutatóállomás által ápolt szakterület egyes ágai közt“. Több folyóiratra is előfizetett a Kutatóállomás. A könyvvásárlásoknál és folyóiratmegrendeléseknél az elv az volt, hogy a „nem magyar és nem magyarországi nemzetiségi kiadványok megvásárlására a hallei egyetemi könyvtárt kell felkérni“.

BUCSAY *Jelentése* megemlékezik arról is, hogy a *Hallei Magyar Könyvtár* elhelyezése nem kedvező: félreeső helyen és kettős sorokban állanak a könyvek. Ezen a helyzeten való változtatást, egyrészt megfelelőbb és kényelmesebb elhelyezést, másrészt a gyakrabban használt könyveknek és folyóiratoknak az egyetemi könyvtár olvasótermében való felállítását az egyetemi könyvtár igazgatósága már megígérte és az ígéret beváltását csak a háborús körülmények késleltetik.

Megjegyzi BUCSAY, hogy a Kutatóállomás és a *Hallei Magyar Könyvtár* viszonya hivatalosan nincs tisztázva. Tekintve, hogy a Kutatóállomás az egyetemi könyvtár vezetőségének és tisztviselőinek jóindulatát és segítségét tapasztalta, BUCSAY szerint a jelenlegi helyzeten nem szükséges változtatni. A könyvanyag őrzése jó és biztos kezekben van. „Abban az esetben azonban — írja *Jelentésében* BUCSAY —, ha mód nyílnék a kutatóállomásnak olyan egyetemi intézetté való átalakítására, amelynek állandóbb jellegű vezetősége és megfelelő segédszemélyzete lenne, a *Hallei Magyar Könyvtár*, mint ennek az intézetnek a könyvtára, hasonlíthatatlanul nagyobb fejlődési lehetőségeknek nézne elébe...“

Beszámol BUCSAY a Kutatóállomás keretein belül megindított kettős kiadványsorozatról is. Céljuk, hogy a Kutatóállomás keretében végzett kutatások eredményei publikáltassanak, azonkívül pedig, hogy

a magyar protestáns teológiai irodalom németnyelvű munkák — fordítások és bibliográfiák — révén közelebb kerüljön a német teológusokhoz.

A németnyelvű sorozat címe *Bibliothek des Protestantismus im mittleren Donauraum*. Eddig a második kötet jelent meg teljesen (dr. SZABÓ GÉZA dolgozata³ és az első kötetnek két füzete.⁴ Harmadik kötetnek RÉVÉSZ IMRE *Magyar református egyháztörténete* van tervbevéve. A fordítás egy része készen áll is, de a fordító harctéri szolgálata miatt a munka a háború után fog csak elkészülhetni.

A magyar nyelvű sorozatot (*A Középdunai Protestantizmus Könyvtára*) BUCSAY már említett bibliográfiája nyitotta meg.

Rámutat végül BUCSAY *Jelentésében* egy félévenként 2—3 ív terjedelmű *magyar protestáns teológiai könyvszemle* megindításának szükségességére. A kérdés elsősorban természetesen anyagiakon múlik.

BUCSAY *Jelentésének* itt ismertetett pontjai arról tesznek bizonyosságot, hogy a Kutatóállomás élén eltöltött működésének *jelentős része könyvészeti vonatkozású tevékenység volt*. De egyúttal arról is, hogy e tevékenysége egyrészt igen értékes eredményeket mutathat fel, másrészt pedig, hogy utódai számára hasonlóan értékes munkálkodás lehetőségeit készítette elő és indította meg.

HARSÁNYI ANDRÁS.

Erdélyi Művészeti Kiállítás. Régen volt történelmi természetű emlékanyagunk olyan sikere, mint a Erdélyi Művészeti Kiállításon, amelyet FELVINCZI TAKÁTS ZOLTÁN egyetemi tanár rendezett 1941 őszén, a kolozsvári Egyetemi Könyvtár helyiségeiben. A közönségsiker elsősorban a kiállítás körülményeinek tulajdonítható; hiszen a visszakerült Észak-Erdély közönsége most láthatott először, hosszú idő óta olyan kiállítást, amely sokrétű anyagával, a művészet és az iparművészet régi és újabbkori emlékein keresztül, felsorakoztatta Erdély történelmi multját. Örvendetes, hogyha tudományos célú bemutatás visszhangra talál a laikusok körében, de minket mégsem ez érdekel, hanem a kiállítás belső értéke és anyagának tudományos jelentősége. És, ha már visszhangról van szó, sokkal inkább figyelniünk kellene arra, milyen indításokat adhatnak a kiállított emlékek az ezutáni kutatásnak, és miként gazdagította a bemutatott anyag eddigi történelmi ismereteinket? Mert egy történelmi kiállítás — hasonlóan, mint valamely korszak műveltségét tárgyaló monográfia —

³ *Geschichte des Ungarischen Coetus an der Universität Wittenberg*. Ism. a MKSze 1941. évi II. füzetében.

⁴ *Das Evangelisch-Theologische Schrifttum in Ungarn*. Ism. a MKSze 1940. évi III. füzetében.

ugyanakkor, midőn összefoglal, további részletkutatások elvégzésére is ad útmutatást!

Az Erdélyi Művészeti Kiállítás 437 tételt számláló anyagát öt csoportban találta a látogató. Ez az öt csoport egyúttal a tudományos igényű, részletes leírásokat nyújtó kiállításkatalógusnak¹ öt fejezetét jelenti. Az I. csoportban: *ötvösművek és plasztikai alkotások* szerepelnek, a II.-ban: *szövetek, hímzések, szőnyegek*, a III.-ban: *illuminált kéziratok, ikonok*, a IV.-ben: *festmények, rajzok*, és végül az V. csoportban: *bőrmunkák és könyvkötészeti alkotások*. Az így osztályozott anyag, amennyire ez lehetséges volt, igyekezett minél teljesebb és minél többirányú képet nyújtani. Nem elégedett meg azzal, hogy az erdélyi magyarság emlékeit sorakoztassa egymásutánba; a lehetőségek határain belül szerepelteti a szászok és a románok művészeti anyagát is. Sőt a három népet kiegészíti egy negyedik, az erdélyi örmények művészete. Bármilyen gazdag is a kiállítás, bizonyos területeken meg kellett elégednie a részletes bemutatás helyett néhány jelzéssel, egy-egy utalással. Különösen áll ez az utóbb említettekkel kapcsolatban. Hogy csak pár példát soroljunk fel: a szászok legértékesebb emlékei Dél-Erdélyben, Nagyszebenben őriztetnek (a háborús viszonyok következtében elérhetetlen távolság volt ez a rendezőség számára!), a románokéi pedig a bukaresti múzeumokban. De nem kell a szász és a román emlékanyagra hivatkoznunk. Hasonló okok miatt hiányoznak az erdélyi magyar katolicizmus legnagyobb értékei, amelyek viszont Gyulafehérvár műkincsei között tartatnak nyilván.

A kiállítás anyagából e helyen csupán a könyvvel és a könyvvel kapcsolatos emlékekkel foglalkozhatunk, sőt annak is csak egy részével. A Magyar Könyvszemle érdeklődési körébe csak a III. csoportban szereplő *illuminált kéziratok* és az V.-ben összegyűjtött *bőrmunkák*, valamint *könyvművészeti* alkotások tartoznak. Az illuminált kéziratok egytől-egyig örmény emlékek, számbavételük és értékelésük különleges szakismeretet igényelne, amellyel e sorok írója nem rendelkezik. Kénytelenek vagyunk ezért mellőzni ismertetésüket, amit annál nyugodtabban tehetünk, mert FELVINCZI TAKÁTS ZOLTÁN megígérte, hogy az örmény-kódexek tanulmányba foglalt feldolgozását el fogja készíteni folyóiratunk számára. A *bőrmunkák, könyvművészet* című csoport kiállítási tárgyai, ha részletes vizsgálódás alá vennék őket, önálló tanulmányt igényelnének maguk is. A szereplő emlékanyag, bár számra nem nagy — mindössze harminc tételt szám-

¹ Kolozsvár Thj. Szabad Kir. Város — *Erdélyi Művészeti Kiállítás 1941* — Kolozsvár, Egyetemi Könyvtár. — Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet R.-T. Kolozsvár. 47 old.

lál —, illusztrációja lehetne Erdély iparművészete egyik ágának szinte teljes történetéhez. Ez az iparművészeti ág nem más, mint a könyvkötőművészet. Csaknem kivétel nélkül könyvkötési táblák kerültek e csoportban kiállításra; nyomtatott könyvek és kéziratok kötései, valamint két bőr-behuzatú, arany- és vörösnomású ékítéssel ellátott tok (az egyik ereklye-, a másik szentségtartó tok) és végül, festett nemesi levelek, köztük egy, bőrrrel bevont fedőlappal, a fedőlapon préselt ékítményekkel. A festett nemesi leveleket kivéve (melyek értékes emlékei Erdély újkori címer- és miniatura-festészetének), mindezek a darabok a könyvkötéstörténet tárgykörébe tartoznak, még a bőr-bevonatú, díszített tokok is. A külföldi kutatás állandóan együttesen tárgyalja az ilyenfajta műveket a könyvkötésekkel, hiszen könyvkötőműhelyekben állítottak elő.

Maga a szoros értelemben vett kötésanyag, úgy a megrendelők igénye, mint a mesterek képességének vonalában, változatos formákat mutat. Találunk közöttük fejedelmi igényeket kielégítő, udvari megrendelésre készített pompázó táblákat, ugyanúgy, mint az egyházaknak szánt komoly kötéseket és kisebb igényű kiadói munkákat. A különféle célra készített könyvtáblák sorában gazdagon váltakoznak a kötésművészet különböző formái. Találkozunk ezüstveretű, ötvöskötéssel, bársonnyal borított táblákkal, aranynyomású bőrkötésekkel, stb., stb. Leggazdagabban képviseltetett a kiállításon a tizenhetedik század második felének könyvkötőművészete, finom bőrkötésekkel, az akkor uralkodó vezető motívummal, az ú. n. *legyező-díszszel*. Ezek a kötéstáblák, bár semmi levéltári adat nem áll egyelőre rendelkezésünkre, kétségtelenül egy és ugyanazon műhely termékeinek tekinthetők. A kötések egységes stílusa azonos mesterre vall, mégpedig egy hosszúéletű, több évtizeden át működött műhely mesterére. A könyvkötőműhely huzamos fennállását a táblák stílusának vizsgálata is igazolhatná, de e feltevést támogatják a kötések tekintélyes részein látható kormeghatározó évszámok. A műhely meghatározása és stílusának vizsgálata messze túllépné megszabott kereteinket. Erre most ugyanúgy nem térhetünk ki, mint ahogy arra sincs terünk, hogy Erdély könyvkötéstörténetének korábbi és későbbi korszakából származó kiállított emlékeket felsorakoztassuk. A felsorolást és a részletes leírást elvégezte helyettünk tökéletesen a nyomtatott katalógus.

Befejezésül azonban egy tizenkilencedik századi keletkezésű kötésről feltétlenül meg kell emlékeznünk külön is. Két szempontból is megérdemli a figyelmet. A kolozsvári „Könyvkötő Ifiú Társaság jegyzőkönyve“ ez, 1808 és 1885 közötti évekről. Fontos történeti forrásértékét nem kell hangsúlyoznunk. Külön figyelmet érdemel kötése is, mely a híres Guttmann-műhely szép terméke.

TOLNAI GÁBOR.

Zubor István: *Az újság technikája.* Budapest, 1940/1941. Szenkó-kiadás. 160 l. 8r.

ZUBOR ISTVÁN könyve az újságíróképzés segédeszköze akar lenni, „az újság és a nyomdatechnika gyakorlati kézikönyve újságírók számára“ — mondja előszavában — „mert a betű szellemi munkásának meg kell ismerkednie mesterségének technikai oldalával is, ha maradéktalanul meg akar felelni szellemi hivatásának“. Feltárja a szerkesztőségi szervezetet, a hírszolgáltatás útját. Látjuk, hogyan ölt testet a riporterek, hírügynökségek, tudósítók, hivatalos fórumokkal való összeköttetések révén szerzett híranyag a „jól szervezett redakció“ munkatársainak tollán és jut a kézirat a segédszerkesztő, felelős szerkesztő, végül a tördelő-szerkesztőn keresztül a nyomdába, hogy szedés, sokszorosítás után a lap kül- vagy belpolitikai, törvényszéki, közgazdasági, hír-, sport-, színház- stb., stb. rovatát képezze. Megismerkedünk a minél szélesebb körben való terjesztés műhelyével, a lapkiadóhivatallal is.

A könyv másik nagy fejezete „A nyomda“. A nyomdai gépek (szedőgépek, rotációsak) története után a szerző a cikkek kiszedésének egyes állomásait írja le — tördelő szerkesztő, metőr, kézi- és gép-szedők, beosztás, lehúzás, korrektorok, revízió, préselés, sokszorosítás — majd az illusztráció szerepével, a lapstílussal és az újságpapíros-fajtákkal foglalkozik. Az első fejezetet az újságíró-szerző világosan, jól érthetően, könnyen áttekinthető módon írta meg; a nyomdával kapcsolatos megmondásoknál azonban — bár ismeretes hozzáértése: sokszor igazítja maga útba a nyomdai szakmunkásokat — állandóan hiányát érezzük a gyakorlati, az üzemi munkák reális szemléltetésének, melyek e nélkül inkább a szakembernek szólnak.

Az újság előállításának időrendi szempontból csoportosított magyarázatait „Az újságíró nyomdász-lexikonja“ követi, átültetése a közhasználatban uralkodó műszavaknak. A szerző szövegében sűrűn él ezekkel az idegen szavakkal és egyre kényszeríti az olvasót, hogy forgassa a mellékelt lexikont, mely a kézikönyv tanulmányozásának folyamatosságát sajnálatosan megbontja; ezt maga is érzi, mert előszavában mentegetődzik, hogy „célszerűségi szempontból kénytelen a ma uralkodó nyomdai szaknyelvet használni, amiben rengeteg siralmasan rossz kifejezés van“.

ZUBOR ISTVÁN szép kiállítású, jól rendszerezett könyve hasznos segítőtársa lesz nemcsak az újságíró-jelölteknek, de mindenkori tanácsadója a már „beérkezetteknek“ is, ha majd valamely szakmabeli kérdésben bizalommal fordulnak hozzá felvilágosításért.

SZEMZŐ PIROSKA.

Nyelvőrkalauz. III. Tartalomjegyzék, szó- és tárgymutató a Magyar Nyelvőr 51—69. kötetéhez. Budapest, az Országos Néptanulmányi Egyesület kiadása, 1941. 8° 62 [2] l.

A tudományos részletkutatások általában folyóiratokban jelennek meg s különösen a nyelvészeti folyóiratokban számtalan apró adat és adalék lát napvilágot, melyek anyagul szolgálnak nagyobb értekezésekhez és összefoglalásokhoz. Ezek a rendszertelenül közölt adalékok idővel annyira elszaporodnak, hogy mutatók nélkül már nehéz rájuk találni s valóságos kutatómunkát kell végeznie annak, aki fel akarja használni őket. Az évi (kötet) szó- és tárgymutatók megkönnyítik ugyan a kutatást, de idővel, ha a kötetek száma felszaporodik, mégis fáradságos az, mert egy-egy adatért esetleg tíz-húsz kötet mutatóját kell elővenni. Ezért minden összefoglaló szó- és tárgymutatót örömmel fogad a tudományos világ.

A megszűnt *Magyar Nyelvőr* utolsó két évtizedének kötetéhez készített tartalomjegyzéket, szó- és tárgymutatót, melynek „sajtó alá rendezését PROHÁSZKA JÁNOS végezte“, nemcsak a nyelvészek, hanem reference-szolgálatos könyvtárosok is haszonnal fogják forgatni.

TR. Z.